

بەھارات؛ تامى تالى ريگەپەكى بۇ عىراق!

13-09-2023

نوسەرەكان

زريان رۇژھەلاتى

كورتە : راگەياندىنى كۆرىدۇرى بەھارات، دەتوانىت گورزىكى كارىگەر بىت لە پىرۇژەى ريگەى گەشەپىدانى عىراق كە سوودانى خەونى بەستنهوهى ئاسيا و ئەوروپاى لەسەر ھەلچنى بوو. راستىيەكەى، پىرۇژە گەورە ژىرخانىيەكانى جىھان چەندىك ئابوورى بن، ئەوئەندەش سىياسىن و، رەنگە ئەمەش ھۆكارىك بووبىت كە واىكردبى، عىراق لە دەرەوهى بازنەى پىرۇژە نوپىيەكەى بەستنهوهى ئاسيا بە ئەوروپاوه بىت كە لە دوايىن كۆبوونەوهى G20 دا راگەيىندرا.

راگەياندى كۆرىدۇرى بەھارات، دەتوانىت گورزىكى كارىگەر بىت لە پۈۋەي رىگەي گەشەپىدانى عىراق كە سوودانى خەونى بەستىنەۋەي ئاسيا و ئەوروپا لەسەر ھەلچى بوو. راستىيەكەي، پۈۋەي گەۋرە ژىرخانىيەكانى جىھان چەندىك ئابوورى بن، ئەۋەندەش سىياسىن و، رەنگە ئەمەش ھۆكارىك بوۋىت كە واىكرىبى، عىراق لە دەرەۋەي بازىنەي پۈۋەي نوپىيەكەي بەستىنەۋەي ئاسيا بە ئەوروپاۋە بىت كە لە دوابىن كۆبوۋنەۋەي داG20 راگەيىندرا.

رىگەي بەھارات

ھەريەك لە وئالتانى ھىندىستان، سەۋدىيە، ئىمارات، ئوردن، ئىسرائىل، ئىتالىا و فەرەنسا بە پالپىشتىي ئەمىرىكا رىككەۋتوون تاۋەكو نىكەي دوو مانگى دىكە بە كىردەۋە پلانى كاركرىد لەسەر رىگەي بەھارات دابىن كە لە دوو بەش پىكىدىت. كۆرىدۇرى ئابوورى ھىندىستان-رۇۋەھەلاتى نىۋەپاست- ئەوروپا(بەھارات) لە سەرەتا ھىندىستان و وئالتانى خەلىچ بە يەك دەبەستىتەۋە كە ئەمە بەشى رۇۋەھەلاتەكەيەتى و دواترىش، لە بەشى دوۋەمدا كە بەشى باكوۋرە، بە سەۋدىيە و ئوردندا دەرۋاتە بەندەرى خەيفا لە ئىسرائىل و لەۋىشەۋە، لە رىگەي ئاۋىيەۋە بەرەۋە ئەوروپا مل دەنىت.

بە بەراۋرد بە دەستپىشخەرىيەكەي چىن بۇ رىگەي ئاۋرىشىمى نوئ- Belt and Road Initiative - كە تائىستا 149 وئالت تىيدا بەشدارن، ژمارەي وئالتانى بەشدار لە رىگەي بەھارات كەمن، بەلام ئابوورى و ئاسايشەكەيان بەھىزترە. كۆي ئابوورى 8 وئالتەكەي رىگەي بەھارات بە ئەمىرىكاشەۋە، سەرووي 42 تىرلىۋن دۇلارە لە 105 تىرلىۋن دۇلارەكەي ئابوورى ھەموو **جىھان**. ئەمە بىجگە لەۋەي كە لەرووي سەربازىيەۋە ھەندىكىان ئەندامى ناتون يان ھاۋبەشى ئەۋ رىكخراۋەن و ئەمىرىكاش ۋەك گەۋرە ھىزدارەكەي جىھان لەپىشتانە. ھەرچەندە ھەريەك لە سەۋدىيە، ئىمارات و ئىتالىا لە پۈۋەكەي چىنىشدا **بەشدارن**، بەلام بە ناۋەندبوۋنى ھىندىستان لە پۈۋەي بەھارات كە رىكەپەرىكى چىنە، ھەرۋەھا پالپىشتىي ئەمىرىكاش لە پۈۋەكە، لەگەل ئەگەرى كىشانەۋەي ئىتالىا لە پۈۋەكەي **چىن**، واياكرىدوۋە كە ھەندىك، رىگەي بەھارات ۋەك ئەلئەرناتىقىكى دەستپىشخەرىيەكەي چىن لە 2013 سەير بىكەن. بە تايبەت كاتىك كە ئەم پۈۋەيە لەگەل رىككەۋتوونى ئابراھام لە 2020 و دامەزاندنى گروۋپى I2U2 لە 2021 پىكەۋە سەير بىكەن كە گروۋپىكى ھاۋكارىي نىۋان ھىندىستان، ئەمىرىكا، ئىمارات و ئىسرائىلە. راستىيەكەي بەھۇي تىكەلۋىي ئابوورى جىھان بە يەكتى و رۆلى چىن لەۋەدا، ئەستەمە لانىكەم جارى، ئەۋ پۈۋەيە بتوانىت چىن لە ئابوورى جىھان ۋەدەر بىت، بەلام دەتوانىت ۋەك فاكترىكى گىرنگ لە بالانسى جىۋپۈلەتىكى جىھاندا دەۋرى ھەبىت.

خەونى رىگەكان لە عىراق

عىراق لە دىسىمبەرى 2015دا بوۋەتە وئالتىكى ئەندام لە دەستپىشخەرىيەكەي **چىن** (BRI). لە سەردەمى مستەفا كازمىشدا پۈۋەي شامى نوئ زياتر لە گۆرئ بوو كە خوازىارى تىكەلۋىيەكى زياترى عىراق، ئوردن و مىسر و گەبىشتن بە ئەوروپا بوو. ھەلبەت ناسەقامگىرى نىۋوخۇي و بە دىارىكراۋى گىزىيەكانى نىۋان لايەنە شىيەيەكان، بالادەستى دىدگاي پان ئىسلامىستى شىيەي بەسەر بەرۋەۋەندىيە ئابوورى و سىياسىيەكانەۋە، واىكرىد كە بەخشكىي پۈۋەكەي مستەفا كازمى لەسەر شامى نوئ لەبىرىكرىت يان لانىكەم ۋەك جاران گىرنگى پىنەدرىت.

مەممەد شىيە سەۋدىيە، سەۋكەۋەزىرانى عىراقىش دۋاي ھاتنە سەركار، كۆنگرەيەكى بۇ رىگەي گەشەپىدان رىكخست و نوپنەرانى چەند وئالتىكى درۋاسى بۇ بانگىرد و دواترىش چەندىن جار جەختى لەۋە **كىردوۋە** كە ئەۋ پۈۋەيە عىراق بەرووي جىھان دەكاتەۋە و رۇۋەھەلات و رۇۋئاۋاش بە يەك دەبەستىتەۋە. بىگومان جىگرتن لە پۈۋەيەكى گەۋرەي ژىرخانى كە رۇۋەھەلات و رۇۋئاۋا بە يەك بەستىتەۋە دەستكەۋتى گەۋرەي ئابوورى و سىياسىش بۇ عىراق دەبىت، بەلام دەش رىكەياندى كۆرىدۇرى بەھارات ئەۋ خەۋنەي تىكداپىت.

بەرلەۋەي كۆرىدۇرى بەھارات رابگەيىندرىت، ئەمىرىكا، ھىندىستان، ئىسرائىل و ئىمارات لە سالى 2021دا گروۋپى I2U2 يان دروستكرىد كە لە چەندىن بوارى جىجىادا ھاۋكارىي يەك **دەكەن**. لە 2020-ۋە بە رىككەۋتوونى ئابراھام كار لەسەر ئاسايشەكەيەۋەي پەيوەندىيكانى عەرەب - ئىسرائىل دەكرىت. بىجگە لەۋە، ھەريەك لە فەرەنسا و ئەمىرىكا ئامادەي سەربازىي خۇيان لە كەنداۋ بەھىزتر كىردوۋە، بەلام عىراق لە كاتىكدا باسى رىگەي گەشەپىدان دەكرا كە دەيان گروۋپى چەكدارىي جىا جىا لەسەر وپىستگەكانى ئەۋ رىگاپە بلان و تەنانت نەيتوانىۋە رىككەۋتوونامەي شىنگال جىبەجى بىكات كە ھاۋشانى ئاسايشى دەشتى نەبەۋا، پىداۋىستىيەكى ھەرە لەپىشى دروستكرىدى ئەۋ رىگەيەن. بىجگە لەۋە، نەك تەنيا ھەۋلدىرا بۆتەۋەي بە پاساۋى تەكنىكى ھەرىمى كوردستان لەۋ پۈۋەيە دووربىرىتەۋە، بەلكو ئەۋ

ئایدىيەش بەھىزىبوو كە عىراق دەتوانىت بەھۆى پىرۇزەى وەھاوە ھەرىمى كوردستان لاوازىر بىكات كە بىشك ئەوەش واتاى ناسەقامگىرى لە ماوەى درىزخايەن دەدات. بەگىشتى ناسەقامگىرىيەكانى سىستىمى سىياسى كە وادەكات لەنىوان فىدرالىي و ناوەندىبووندا بىت و بىروا، مەترسى گەورە بۇ ئەو جۇرە پىرۇزەىە دروست دەكەن. ئەمە بىجگە لەوەى كە ئەگەرى مەملانىي وئاتانى ناوچەكەش دەتوانىت كارىگەرىي لەسەر ئەم پىرۇزەىەى عىراق دابنىت.

كۆتايى

بىگومان تەنبا ھەبوونى رىگە و شوپىن بۇ گواستەوۋە بەس نىيە بۇ ئەوۋى وئاتىك لە كۆرىدۆرىكى نىودەولەتىدا جى بگىرىت، بەلكو تىوانستى دابىنكىردنى ئاسايش و سەقامگىرى شەرتىكى دىكەى ئەم كارەىە. پىدەچىت عىراقىش بە ھەبوونى دىمەنى موشەكە وەخت و ناوەختەكانى گرووپە چەكدارەكان، گىزى نىوخۆى شىعى، ناكۆكى قىوول لەگەل ھەرىمى كوردستان و ناروونى داھاتووى پەيوەندىيەكانى لەگەل ئەمىرىكا، ھەروەھا بەھەبوونى كۆمەلىك پىرسى چارەسەرنەكراوى سوننەكانەوۋە، نەبووىتە جىگەى سەرنج بۇ زۆرىك لە لايەنەكانى كۆرىدۆرى بەھارات.